№ 204 ՈՒՐԲԱԹ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻ 19 1903 ՈՒՐԲԱԹ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻ 19 № 204

ԵՐԵՍՈՒՆԵՒՄԵԿԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

Տարեկան գինը 10 րուբլի, կէս տարվանը 6 ռուբ. Առանձին համարները 5 կոպէկով.
Յայտարարութիւնք գրվում են միմիայն Խմբագրատանը մէջ.
Tiflis, Рєдакція «Мшакъ». Tiflis, Rédaction «Mschak».
Տելեֆօն № 253.

ՄՇԱԿ

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ (բացի կիրակի եւ տօն օրերից).
Յայտարարութիւնն ընդունվում է ամէն լեզուով.
Յայտարարութիւնների համար վճարւում են իւրաքանչիւր տողի համար 10 կոպէկ.
Տելեֆօն № 253.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԹԻՖԼԻՍԻ ՀԱՅՈՑ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ յայտնում է, որ շաբաթ, սեպտեմբերի 20-ին, ցերեկվայ ժամը 12-ին, Մայր եկեղեցում կատարվելու է հանգուցեալ

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԽՈՒԴԱԴԵԱՆԻ

հոգեհանգիստը նրա անունով աշակերտաց որբանոցի նոյն օրը բանալու առթիվ.

1—1

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.

Լեռնային օդի բուժիչ ազդեցութիւնը.—ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Հերթական մի հարցի առիթով. Ներքին լուրեր.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Միջազգային առեւտրական աշխարհից. Գաղտնատան անցքերը. Ի՞նչ է կատարվում Մակեդոնիայում. Արտաքին լուրեր.—ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ.—ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.—ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ. Դէպի Արարատ.

ԼԵՌՆԱՅԻՆ ՕԴԻ ԲՈՒԺԻՉ ԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆԸ

Բժիշկների այն ժողովը, որ գումարված էր Պետրոգորսկում, իր զբաղմունքների մէջ պատկանելի տեղ նուիրեց լեռնային օդի նշանակութեան: Իր վերջնական որոշումների մէջ ժողովը ընդգծեց լեռնային օդի բուժիչ ազդեցութեան ուսումնասիրութեան անհրաժեշտութիւնը:

Շատ մխիթարական է, որ բժշկական ժողովը առանձին ուշադրութիւն դարձրեց Կովկասի համար կարեւորութիւն ունեցող մի այդպիսի խնդրի վրա: Լեռնային օդը իր զանազան գօտիներում, սկսած այն բարձր տեղերից, ուր ձիւները և սառցակոյտերը չեն հալվում ամառը, մինչեւ այն շրջանը, որ իջնում է դէպի տափարակները, ներկայացնում է բժշկական ուսումնասիրութեան համար մի հետաքրքրական նիւթ, որ կարող է ունենալ գործնական կեանքի մէջ իրական նշանակութիւն իր հետեւանքներով:

Լեռնային օդը իր մաքրութեամբ, թթուածնի առատութեամբ և համեմատական նօսրութեամբ մի ընդարձակ օդային աւազան է ներկայացնում ոչ միայն մարդու թոքերի, այլ և ամբողջ կազմուածքի վրա ազդելու համար: Անկասկած՝ օդի մաքրութիւնը մի այնպիսի խոշոր և էական դրական կողմ է, որի բուժիչ ազդեցութիւնը պէտք է իր վրա գրաւէր բժիշկների առանձին ուշադրութիւնը: Եւ այդպէս էլ է: Բայց լեռնային օդի հետ կապված են և շատ ուրիշ լծակից հանգամանքներ, որոնք այս և այն կազմուածքի համար կարող են լինել թէ նպաստաւոր և թէ աննպաստ: Օդի նօսրութեան, խոնաւութեան, տաքութեան և օդային հոսանքների ուժգնութեան աստիճանները միատեսակ չեն ազդում կազմուածքների վրա: Պէտք է ուշադրութեան առնել և այն հանգամանքը, որ լեռնային գօտիները զանազան տեղերում մի և նոյն յատկութիւնները չունեն և իրանց ազդեցութիւնը մի և նոյն հետեւանքներով չեն արտայայտում: Աւելացրէք դրա վրա անտառների ներկայութիւնը կամ բացակայութիւնը, կենդանական յարմարութիւնների աստիճանը և դուք կը տեսնէք, որ ուսումնասիրութեան համար շատ ընդարձակ ասպարէզ է բացված, ուսումնասիրութեան, որ պէտք է ունենայ բուժական տեսակէտով մեծ գործնական կարեւորութիւն:

Մեր երկրի ժողովուրդը միշտ մի առանձին մեծ նշանակութիւն է տուել լեռնային օդին: Սարահարթերում և լեռնալանջերում ապրող ժողովուրդը յայտնի է իր առողջութեամբ և ֆիզիկական ուժով: Տափարակի ժողովուրդը, եթէ որ և է հնար ունի, աշխատում է ամառվայ ամիսներին, երբ տափարակում օդը փչանում է և չափազանց տաքանում, տեղափոխվել դէպի լեռները և այնտեղ թէ շոքից ազատվել և թէ մաքուր օդով վերականգնել թուլացած կազմուածքը: Մենք շատ կը ցանկանայինք, որ մեր երկրի զանազան մասերում ցրված բժիշկները սիստեմական դիտողութիւններով և ուսումնասիրութիւններով նպաստէին բժշկական ժողովի առաջ մղած խնդրին: Մեր բժիշկները կարող են օգտաւէտ լինել այդ գործում և պէտք է անեն, որքան հնարաւորութիւն ունեն:

Նոյն քննիչների շարժումները, որոնք մանրութեամբ են կատարվում տափարակներում, համեմատաբար թեթեւ են կատարվում լեռներում, իսկ ֆիզիկական շարժումները էական նշանակութիւն ունեն կազմուածքի ամրութեան և առողջութեան համար:

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՀԵՐԹԱԿԱՆ ՄԻ ՀԱՐՑԻ ԱՌԻԹՈՎ

II

Ցոյց տալով թաւուրիկ կերպով գիւղացի-այգեգործի կացութիւնը, խօսենք այժմ շատ թէ քիչ ունեւոր այգեգործների և կալուածատէրերի մասին, որոնք ամենից շուտ են ընդունում որ և է միջոց՝ բարելաւելու իրանց այգիների դրութիւնը:

Օրինակի համար վերցնենք Գանձակը: Այնտեղ, պէտք է ասել, գինին լաւ յատկութիւններ ունի, երբ պատրաստված է ինչպէս հարկաւոր է, բայց դժբաղդաբար նա ոչ մի հռչակ չէ ստացել մինչեւ օրս: Այնտեղ թէեւ կան գինու մեծ քանակութիւն պատրաստողներ, բայց չէ կարելի նրանց գործը անուանել կանոնաւոր գինեգործութիւն: Չը նայելով, որ դրանք կարող էին վարձել մասնագէտ—գինեգործներ կամ երկուսերեք անձ միանալով մի մասնագէտ ունենալ և կամ իրանց որդոց մէկին այդ ճիւղի համար պատրաստել, նրանք սրանից նրանից ի միջի այլոց տեսնելով կամ հարցնելով և իրանց այդ կիսատ-պռատ գիտեցած ձեւերը աւանդել գաղտնի պահելով, իրանց ընտիր խաղողը իրանց ձեռքով ոչնչացնում են գինի պատրաստելու. Նոյն իսկ առաջին վայրկեանից թէ ագահութիւնից, թէ ժլատութիւնից, թէ անտարբերութիւնից և թէ շատ անգամ չը գիտենալով, թէ իրանց խաղողներից ինչքան բարձր տեսակ գինի կարելի է ստանալ, նրանք չեն կամենում լուացնել արհեստը, բաւականանալով նրանով, ինչ որ վերցրել են ոչ պակաս ազէտ գերմանացի գաղթականներից: Այն ինչ այդ տեսակ այգեգործ-գինեգործները կարող են մեր երկրի գինիների վարկը շատ բարձրացնել, իւրաքանչիւր կենտրոնում ստեղծելով առանձնայատուկ աշխարհի գինու տիպ և այդպիսով գրաւել շուկաները, մրցելով ոչ թէ գինու էժանութեամբ և քանակութեամբ, այլ և որակութեամբ: Այստեղ անպայման հարկաւոր է խոշոր ձեռնարկութիւններ ունենալ, որպէս զի մի տեղում կարելի լինի ինչքան կարելի է մի որոշ տեսակ գինի պատրաստել մեծ քանակութեամբ և որ այդ տեսակը ամենայն տարի մօտաւորապէս միանման յատկութիւններ ունենայ, որպէս զի երբ գնողները սովորեն և գիտենան, որ այս ինչ տեղը միշտ այս ինչ համ ունեցող գինի կարելի է ունենալ, ամենայն տարի գան հեռաւոր տեղերից գնելու, մանաւանդ երբ արդէն հաստատ համոզուած կը լինեն, որ իրանց գնած ապրանքը լաւ է դիմանում նաեւ մի տեղից միւս տեղ փոխադրութեան:

Այդ ձեռնարկութիւնները պէտք է սովորեցնել իրանց չունեւոր այգետէրերին, այգեգործութեան և գինեգործութեան մէջ նորաձեւութիւն մտցնելով, և ոչ թէ գաղտնի պահել:

Մեզ յայտնի է հետեւեալ դէպքը: Մի այգեգործ սկսել էր բժշկել Բորդոյեան հեղուկով իր այգին և չէր սովորեցրել իր հարեւաններին, չը նայելով նրանց թախանձանքներին: Սա մի անհեթեթութիւն էր: Այդ այգեգործը չէր հասկանում, որ նոյն իսկ իր շահերը պահանջում են, որ սովորեցնէ, որովհետեւ երբ միայն ինքն է բժշկում այգիները, իսկ իր հարեւանը ոչ, այն ժամանակ նրա այգին նորից և անդադար պէտք է վարակվի չը բժշկված հիւանդ այգուց: Նա մոռանում էր նոյնպէս, որ եթէ առանց բացառութեան բոլորը միասին շուտափոյթ բժշկութեան դիմեն, շատ դէպքերում կարելի է աւելի շուտով թուլացնել, նոյն իսկ վերջացնել հիւանդութիւնը:

Նոյնպէս են վարվում և գինի պատրաստելիս: Մեզ պատահել է սովորեցնել այգետէրերին գինի պատրաստելու մի եղանակ: Նա այդ արել է այնպէս գաղտնի կերպով, որ հարեւանները չիմանան, չը սովորեն: Այդ շատ աղեղ երեւոյթ է: Ընդհակառակը պէտք է աշխատել, ինչպէս վերեւում ասացինք, սովորեցրել ամենքին, որպէս զի մի և նոյն տեղում նոյնանման գինի շատ գտնվի, որպէս զի խոշոր դրամատէր գինեվաճառը վստահութեամբ նայէ ապրանքի վրա: Այդպիսի վաճառականը կը գայ այն ժամանակ, երբ համոզված կը լինի, թէ այդտեղ կարող է իրան հարկաւոր այս ինչ տեսակ գինուց 200 տակառ գնել, լինի դա մի մարդու, թէ մի քանիսի մօտ. Նա 20 տակառ

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԴԷՊԻ ԱՐԱՐԱՏ

VIII

Ի՞նչ մնաց այն օրից,
Ո՞ւր ջրամօտ գեղերս,
Ո՞րը իմ չէն քաղաքից,
Ո՞ւր բերկրալի տեղերս:
Գամառ-Քաթիպա

Հայոց պատմիչներից մէկը—Ղազար Փարպեցին—թողել է մի անզուգական նկարագրութիւն Արարատեան դաշտի մասին: Մեծաւ մասամբ կրօնական նահատակութիւնների, արեան ու սրածութիւնների նկարագրողներ՝ նրանք, այդ պատմիչները, փակել են իրանց աչքերը կեանքի ու բնութեան միւս երեւոյթների առաջ և թողել են մեզ այժմ խարխափելու հնութեան անթափանց խաւարի մէջ, երբ հարկ կայ վերակենդանացնելու մի էական գիծ, մի կենսական մանրամասնութիւն այդ վաղուց կորած հնութիւնից: Եւ միայն Արագածոտն գաւառի Փարպի գիւղացի Ղազարին է, որ բոլորի մէջ կազմում է մի բացառիկ բացառութիւն իր բանաստեղծական գրչից թողած չքնաղ նկարագրութեամբ:

Արարատեան դաշտի հիւսիս-արեւմտեան մասումն ենք. դնացքը սուրալով անցնում է տափնաւոր վերստեր, կտրում է անհաշիւ տարածութիւններ. աչքս ջուր է կտրում պատուհանից նայելով,—ոչ մի գիւղ, բնակութեան ոչ մի հետք, ջրի ոչ մի նշան, ոչ մի թռչուն անգամ. Հարթ-հաւասար, ամայի, անբնակ անապատներ, ծածկված տեղ-տեղ անապատային աղուտներին յատուկ գետնատարած թփերով: Լեհացի բուսաբանը, որին դիմում եմ ես իմանալու այդ թփերի անունը, ասում է մի քանի լատինական բառեր և բացատրում, որ նրանցով ծածկված են Անդրկասպեան և միջին-ասիական անապատները... Խեղճ Ղազարիկ, քո «Գեղեցիկ Այրարատը, հոյակապն, և հռչակաւորն, և ակնաւորն, ամենաբոյսն, ամենաբեղխն, ամենալին, ամենազբօսն» դարձել է միջին-ասիական անապատ. Նրան ծածկել են աղուտներ, որոնց վրա «անուշահոտ ծաղկանցն աստեղագեղման» փոխարէն իրանց սուր, անգոյնական հոտն են արձակում ինչ-որ գեղնած փշատերեւ թփեր:

Այն միջնադարեան դարերում, ուր ուսանում էր նա, կար հայոց լեզուի մի տարօրինակ ուսուցիչ: Մենք դեռ չը գիտէինք գրաբարի այբուբենը, չը գիտէինք նրա քերականութիւնը՝ բայց անգիր էինք անում զանազան «գեղեցիկ» և «ճարտասանական» հատուածներ մեր մատենագիրներից և յունական ու հռոմէական բանաստեղծների թարգմանութիւններից: Դրանց մէջ էր և Փարպեցու՝ Արարատեան դաշտի նկարագրութիւնը: Ի հարկէ, մենք անգիր էինք անում այդ ամենը՝ առանց հետաքրքրուելու անգամ նրանց իմաստը հասկանալ կարողանալու: Ով կը կարծէր, թէ մի օր նրանք կարող են պէտք գալ: Ես դժոռ եմ տալիս յիշողութեանս և աշխատում վերակենդանացնել մտքիս մէջ՝ նրա ամ գիրքէ, որ անկիւնում կորած մոռացված այդ «դասը»: Եւ ահա նա կամաց-կամաց շարժվում է իր թաղստեան տեղում, թոթափում է վրայից տարիների փոշին ու մամուռը...

«Զդաշտս մեծատարածս և որսալիցս, զհօտս էրէովքն կճղակաբաշխիւք և որոճայնովքն և այլովք եւ բազմօք ընդ նոսին... յիշում եմ ես առաջին անգամ, և ապա «Անուշակ յինքեան երկիրն զատուելութիւն հոսեալ յորդախութիւն և ի սծափումն սգատոց, զկրկչածայն, քաղցրաձայն երամս կաքաւացն և սալամբացն և զանուշահամ աղբերացն վայրենեացն»... «Եւ կամ այլ բազում և անհամար ցամաքայնոցն և ջրայնոցն ջոկք թռչնոցն»... Սակայն ես իզուր եմ յիշում... Այդ ամենը վաղուց անհետացել են և դրանց փոխարէն մեզ մասն ու բաժին մնացել է մի գիշատիչ անգղ, որ ահա բարձր-բարձր ճախրում է օդում իմ առաջ և որոնում իր կողոպուտը երկրի վրա...

Փչում է յանկարծ քամին և բարձրացնում գնացքի շուրջը բարակ, ոպիտակասուն անապատային փոշի... Նայում եմ, նայում ես այդ անապատին և հեռանում պատուհանից... Սիրտս աւելի ու վրա է չինում...

Դէմուդէմս նստած է մի ռուս ինժեներ՝ խորասուզված հետաքրքրական վէպի ընթերցանութեան մէջ: Միամիտ, խաղաղ դրամարութեան մէջ նա ծխում է իր թանգագին ծխախոտը:

—«Ինչս մնաց այն օրից, ուր ջրամօտ գեղերս, ուրը իմ չէն քաղաքից, ուր բերկրալի տեղերս» թռչում են ականջս իմ բերանից, մի ծանր հոգոցի հետ միասին: Ես անգիտակցաբար հայեացքս չեշտակի ուղղում եմ ռուս ինժեների դէմքին:

Անհանգստութեամբ նա բարձրացնում է գլուխը և ապշած նայում է ինձ:

—Что вы?

—Да вотъ... ցոյց եմ տալիս ես անապատը...

—А что?

—Такъ, ничего... սթափված կտրում եմ ես սկսված խօսակցութիւնը.—մի և նոյն է նա չի հասկանայ. նրա համար ողջ մէկ է...

IX

Բնութիւնը սկսում է փոքր ինչ կենդանանալ միայն այն ժամանակ, երբ մենք կտրել անցել ենք Այրարատեան դաշտի կէսից աւելին: Կարխուն կայարանի մօտ, այս ու այն տեղում, անապատի մերկութեան մէջ, երեւում են այգիների ու ծառաստանների մխիթարական օազիսներ. հե-

ռի համար երբեք չի գնայ այնտեղ և այդպիսով վերջ ի վերջոյ լաւ գինին էլ Թիֆլիսով, ծախւում է առոր գինու մականունով ու չիրաշիների ճանկը անցնում։

Այգեգործը տարւա մէջն է ընկնում, երբ որ և է պատճառով նրա գինին մինչև Զատիկը չէ ծախվում։ Նա ինքը լաւ գիտէ, որ իր գինին չէ կարող ամառուայ շոգին դիմանալ և պէտք է շուտ գայ ու քացախի։ Նրա գինու մառանը այնպէս չէ յարմարեցրած, որ առանց երկիւղի պահէ, կամ եթէ լաւ մառան ունի, գինին չէ պատրաստված այնպէս, որ դիմանայ և վերջապէս տեղ չունի առաջիկայ բերքը տեղաւորելու։ Անհրաժեշտ է ստեղծել մի այնպիսի կազմակերպութիւն, որ այդ դժուար կացութիւնը գոնէ մասամբ վերանայ առ այժմ։

Պէտք է նկատել, որ գինին պահելով, հնանալով է լաւանում, այն ինչ պահելուց վախում են թէ այգեգործները և թէ գինեվաճառները. այդպիսով շուկայ է հանվում միշտ անպատրաստ, ամէն տեսակ հիւանդութիւններին ենթակայ գինիների մեծագոյն մասը. մի անգամ մի տեղից գնողը, երբեք երկրորդ անգամ չէ մօտենում։

Գ. Խարազեան

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Կովկասեան անտառագործական կօմիտէտը կազմել է գորգերի և նրանց նման գործուածքների ալբոմ, որի հրատարակութիւնը, կօմիտէտի հաշւով, կը նստի 6000 ռուբլի։ Որովհետև կօմիտէտը այժմ իր տրամադրութեան տակ չունի այդպիսի գումար, ուստի կօմիտէտի նախագահը, երկրագործութեան և պետական կալուածների մինիստրի կովկասեան լիազօր Մեդվեդեվ, դիմեց երկրագործական դեպարտամենտին՝ խնդրելով տալ այդ գումարը մինիստրութիւնից, իբրև փոխառութիւն, խոստանալով հանգցնել այդ պարտքը հրատարակութեան արդիւնքից։ Երկրագործութեան մինիստրութեան գիւղական անտեսութեան բաժանմունքը այժմ տեղեկութիւն է տուել Մեդվեդեվին, որ նրա միջնորդութիւնը կը քննվի այս տարվայ աշնանը։

—

Այս օրերս հրատարակվեց Բօհեմիայի Պրագա քաղաքում չեխ լեզւով Րաֆֆիի «Խենթ» վէպի թարգմանութիւնը, որ կատարել է Օ. Վէտաի։ Թարգմանութիւնը նուիրված է Բարսեղ վարդապետ Բիլէճիկջեանին։ Գիրքը տպված է շքեղ և գեղեցիկ։

—

Անցեալ օգոստոս ամսի 23-ին Լօնդօնի ս. Գէորգի հիւանդանոցի մէջ վախճանվել է Սուքիաս վարդապետ Պարոնեան, Մանչեստրի հայոց հոգևոր հովիւը։ Սուքիաս Պարոնեան յայտնի էր ոչ միայն իբրև աչքի ընկնող եկեղեցական, այլ և իբրև բանաստեղծ և հայագէտ, և հայագիտութիւնը յանձին նրա կորցնում է մի լուրջ աշխատող։

—

Սեպտեմբերի 11-ին Պետերբուրգում բացվեց կանանց առաջին առևտրական ուսումնարանը Ռուսաստանում։ Առ այժմ բացված են նախապատրաստական և առաջին դասարանները, միւսները կը բացվին առաջիկայում։

—

Կովկասեան իշխանութիւնը մտադրութիւն ունի հոգեկան հիւանդների մի կենտրոնական ապաստարան հիմնել Անդրկովկասի համար։ Ներքին գործերի մինիստրութեան տեխնիքական կօմիտէտի անդամ Հրավցեվ, մօտ օրերումս ծանօթանալով շինութեան նիւթեղէնների գների հետ Անդրկովկասում, կարծիք յայտնեց, որ 1000 մահճակալ տեղաւորող ապաստարանի շինութիւնը կը նստի ոչ պակաս, քան 1,400,000 ռուբլի։ Բացի սրանից՝ ապաստարանը գիտութեան ներկայ պահանջներին համեմատ կառուցանելու և նրան բոլոր յարմարութիւնները տալու համար՝ հարկաւոր կը լինի ունենալ 800—500 դեսեատին հող, որի մէջ յատկապէս ապաստարանի շինութիւնների համար պէտք է լինի 10—15 դեսեատին տարածութեամբ հարթ—հաւասար հողաբաժին։

—

Թիֆլիսի քաղաքային ուպրավան որոշել է Կօնսուլսկայեա փողոցը անուանել Ժուկովսկայեա, իսկ Կուկիայի Մօստօվայեա փողոցը— Նեկրասօվսկայեա՝ երկու ռուս բանաստեղծների անունով։

—

Թիֆլիսի նահանգապետ Սվեչին կը վերադառնայ Թիֆլիս արտասահմանեան ճանապարհորդութիւնից հոկտեմբերի 2-ին։

—

Մենք ստիպված ենք հասարակութեան ուշադրութիւնը հրաւիրել մի ընտանիքի վրա, որի գլուխը, ծանրաբեռնված բազմաթիւ զաւակներով, գտնվում է վերին աստիճանի կարօտ վիճակի մէջ։ Այդ անձը՝ Գրիգոր Միրզայեանն է, որ այժմ Թիֆլիսում անպաշտօն, զուրկ որ և է միջոցներից, որոնում է որ և է գործ, որով կարողանայ պահել իր բազմաթիւ ընտանիքը։ Մեծ բարութիւն արված կը լինի այդ կարօտ ընտանիքին, եթէ մէկը աշխատէր հայթհայթել նրան որ և է զբաղմունք, կամ ժամանակաւորապէս նրան օգնութեան հասնէր, մինչև որ ընտանիքի հայրը կարողանայ մի գործ գտնել։ Ի հարկէ, օգնութեան ամենալաւ եղանակը՝ կարօտեալին աշխատութիւն և գործ տալն է։ Ինչպէս երեւում է պ. ոստիկանապետի տուած վկայականից, կարօտութեան մէջ ընկած Միրզայեան ընտանիքը բաղկացած է ընտանիքի հօրից, մօրից, 17 և 12 տարեկան տղաներից, 13, 5 և 2 տարեկան աղջիկներից և մի պառաւ տատից։ Երկու տղայ և մի աղջիկը սովորում են դպրոցում, բայց այժմ, չունենալով միջոց հագուստի, գրքերի և ապրուստի համար, հօր պարապութեան պատճառով, չեն կարող, ի հարկէ, կանոնաւորապէս շարունակել ուսումը և եթէ բարերար անձինք օգնութեան չը հասնեն, ստիպված կը լինեն թողնել ուսումնարանը։

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԱՇԽԱՐՀԻՑ

Ինչպէս յայտնի է մեր ընթերցողներին «Մշակի» հեռագիրներից, անգլիական գաղութականութիւնների մինիստր Չէմբէրլէն հրաժարական է տուել, որովհետև նրա առաջարկած մաքսային սիստեմի ներմուծումը խիստ հակառակութիւն էր գտել թէ պարլամէնտում և թէ ժողովրդի մէջ։ Այս առաջարկութեան և նրա պատճառների մասին մենք խօսել ենք արդէն «Մշակում»։ Չէմբէրլէն՝ մինիստրութիւնից դուրս գալով, չէ հրաժարվում իր սիրած գաղափարից, ընդհակառակն, նա դիտմամբ է հեռացել, որպէս զի ազատօրէն քարոզէ և տարածէ իր մտքերը անգլիական ժողովրդի մէջ։

Ինչպէս անհաշտ հակառակորդներ, այնպէս էլ ջերմ կուսակիցներ ունի Չէմբէրլէն։ Այս վերջինները նորերս մի բրօշիւր էին հրատարակել ի նպաստ նրա առաջարկութեան և նրանից 50 միլիօն օրինակ տարածել էին ամեն կողմ։ Մինչև հիմա մի չը տեսնված երևոյթ է սա։—Առաջին մինիստր Բալֆուր եւս հրատարակել է մի գրքոյկ այս նիւթի մասին, որտեղ նա էլ մասամբ իրաւունք է տալիս Չէմբէրլէնին, բայց վաղաժամ է տեսնում այժմեանից որ և է փոփոխութեան ձեռնարկելը։

Թէ անգլիացիք և թէ օտարները անընդհատ զբաղվում են այս խնդրով, որովհետև Անգլիայի՝ թէև չնչին մաքս դնելը օտար ապրանքների վրա, և մինչև հիմա ընդունված ազատ փոխանակութեան սկզբունքից հրաժարվելով մաքսապաշտպան դրութեան մէջ մտնելը, մեծ յեղաշրջում կարող է առաջ բերել բոլոր այն երկիրների արտահանութեան համար, որոնք մեծաքանակ ապրանք են ուղարկում Անգլիա։

Իսկապէս ասած, մաքսային առաջարկութեան բուն հեղինակները ոչ Չէմբէրլէնն է, ոչ Բալֆուրը. այդ միտքը շատ ուժեղ կերպով պարզել և առաջացրել է հռչակաւոր Սէսիլ Րօդս, աֆրիկական Նապօլէօնը, իր յայտնի կտակի մէջ, որ հրատարակել է Ստէդի «Review of Reviews» ամսագրում, Րօդսի մահից յետոյ։ Սրա՝ ինչպէս և նորերի միտքն է խիստ մաքսերով ստիպել, որ բոլոր երկիրները հետզհետէ ընդունեն ազատ առևտրի սկզբունքը։

Այս ամենակարևոր հարցի նկատմամբ անգլիական մինիստրութիւնը քննութիւն էր բացել և սրա այդ քննութեան արդիւնքի մի կարևոր մասը հրատարակված է այժմ 500 մեծ էջից բաղկացած մի blue book-ով (կապոյտ գիրք)։ Այս հրատարակութեան մէջ շատ ընդարձակ տեղեկութիւններ կան ոչ միայն Անգլիայի, այլ և օտար երկիրների առևտրի նկատմամբ, ուստի աւելորդ չենք համարում ծանօթացնել «Մշակի» ընթերցողներին դրա հետ, օգտվելով անգլիական լրագիրներում եղած քաղուածքներից։

I. Ներմուծութիւն և արտահանութիւն.—Անգլիան ներմուծել է 1854-ին 25 միլիօն ստ. գումարի, 1870-ին՝ 55 միլիօնի, 1890-ին՝ 100 միլիօնի, իսկ անցեալ տարի 150 միլիօն ստերլինգի։ Ֆրանսիայի ներմուծումն է եղել 1876-ին 25 միլիօն ստերլինգի և այնուհետև շատ քիչ աճումով, 1900-ին միայն հասել է հազիւ 35 միլիօնի։ Միացեալ-Նահանգները 1880-ին 52 միլիօն և այս գումարը գրեթէ անփոփոխ մնում է մինչև այժմ։ Այս թւանշանները ցոյց են տալիս, թէ ինչ լաւ յաճախորդ է Անգլիան միւս երկիրների համար։ Տեսնենք այժմ արտահանութիւնը։

Անգլիան իր սեփական ապրանքն արտահանել է եղել 1854-ին 80 միլիօն գումարի, որ հասել է հետզհետէ մինչև 235 միլիօն ստերլինգի։ Միացեալ-Նահանգները նոյնպէս զգալի առաջադիմութիւններ են արել, թէև դեռ շատ յետ են Անգլիայից։ Նրանք սկսել են 10 միլիօնից և 1890-ին հասցրել 35 միլիօնի, որը 1900-ին բարձրացել է մինչև 90 միլ.։ Ֆրանսիայի արտահանութիւնը շատ դժուարութեամբ է մեծանում։ Նա արտահանել է 1876-ին 70 միլիօնի և 24 տարի յետոյ, 1900-ին, հազիւ կարողացել է հասցնել 90 միլիօնի։—Շատ աւելի հսկայական է եղել Գերմանիայի արտահանութիւնը. 1880-ին 75 միլիօն, իսկ 1900-ին նրա կրկինը՝ 150 միլիօն։

Ամենից աւելի մաքս վերցնող երկիրները հետևեալներն են.—Ռուսաստան, Գերմանիա, Ֆրանսիա, Սպանիա, Պօրտուգալիա, Իտալիա, Աւստրիա և Միացեալ-Նահանգները։

Բայց Անգլիայի արտահանութեան գումարի վրա պէտք է աւելացնել նաև նրա առած նաւավարձները օտարներից, իր առևտրական անթիւ շոգենաւերի համար։ Այս նաւավարձը հասնում է տարեկան մինչև 90 միլիօն ստերլինգի (1898-ին)։

II Ուտելեղէն և հում նիւթեր.—Ինչպէս յայտնի է, Անգլիան իր գործարանների համար պէտք եղած հում նիւթերը և իր բնակիչների ապրուստի համար հացահատիկ, միս և այլն, մեծ մասամբ առնում է օտար երկիրներից։ Եւ ինչ չափով որ Անգլիայի գործարանական ապրանքի շահավէտութիւնը աւելանում է, նոյն չափով էլ պակասում է գիւղատնտեսական արդիւնաբերութիւնը։ Անգլիան 1885-ին ցորեն և ալիւր՝ օտարներից գնել է 66%, իսկ ինքն ունեցել է միայն 34%։ Այնուհետև տարբերութիւնը մեծանում է ի վնաս իր գիւղատնտեսութեան, որ կարողանում է հոգալ երկրի պէտքերի հազիւ 21%։ 1902-ին Անգլիան ներմուծել է 36 միլիօն ստերլինգի (350 միլիօն ռուբլու) ցորեն և ալիւր և այս գումարից միայն $8\frac{1}{2}$ միլիօնի կարողացել են հայթհայթել Հնդկաստանը և Բրիտանական գաղթականութիւնները. մնացածը գնել է օտարներից։ Միս գնել է 40 միլիօն ստերլինգի, որից $7\frac{1}{2}$ միլ. գաղթականութիւններից և $32\frac{1}{2}$ միլ. օտարներից։ Կաթնեղէն գնել է 41 միլ. ստերլինգի, որից 33 միլիօնի օտարներն են տուել։

Մի հետաքրքրական ցուցակ կայ ցորենի՝ զանազան երկիրներում և զանազան ժամանակ ունեցած գների մասին։ Բուն Անգլիայում 1840-ին ցորենի գինն է եղել 66 շիլլինգ, իսկ 1902-ին 28 շիլլինգ։ Ֆրանսիայում 50 շիլլինգից իջել է 38-ի։ Գերմանիայում 40-ից իջել է 35-ի, իսկ Միացեալ-Նահանգներում 37-ից դառել է 27 շիլլինգ։

III Բաժինը բացատրում է զանազան երկիրների մաքսային դրութիւնը և տարբեր վերաբերմունքը դէպի օտար ապրանքի ներմուծումն և դէպի իրանց գաղթականութիւններից առաքված բերքը։ Այս տեղեկութիւններից երևում է, որ բոլոր այն եւրոպական երկիրները, որոնք Եւրոպայից դուրս գաղթականութիւններ ունեն՝ այս վերջիններից ներմուծված բերքերից կամ բոլորովին մաքս չեն առ-

---

ռու երեւում է նաև Վաղարշապատը։ Բարձր կաղամախիների արանքից ես տեսնում եմ Էջմիածնի և նրա շուրջն եղած վանքերի հինաւուրց գմբէթները։ Դիտակս ուղղում եմ նրանց կողմը և դիտում նրանց ամեն-մէկին առանձին առանձին։ Սիրտս բաբախում է արագութեամբ. մի ներքին յուզմունք շարժում է ձեռքս և նրա հետ միասին դիտակը։ Երեւի կանգնած են դեռ. չեն տապալել նրանց հողմը, չեն փշրել կայծակը։ Ինձ մի բոպէ թւում է, որ նրանք, այդ հազարամեայ գմբէթները, երերում են և շարժում իրանց կատարներն այս ու այն կողմը։—Չէ, դա քամին է տարուբերում կաղամախիները, դա աչքի պատրանք է, երկչոտ երևակայութեան խաբէութիւն,—սիրտ է տալիս ինձ մի ներքին ձայն,—մի վախիր. նրանք կանգնած են անսասան և դեռ կը կանգնեն դարեր. հողմ, փոթորիկ ու կայծակ նրանք շատ են տեսել ու չեն շարժվել տեղից...

Ձեռքս դադարում է դողալուց. դիտակն հանդարտութեամբ ես դնում եմ պատեանի մէջ ու խորին ակնածութեամբ շարունակում նայել հեռաւոր գմբէթների հազիւ նշմարելի ստուերագծերին։ Հետզհետէ նրանք ծածկվում են ծառերի խմբերի մէջ ու չքանում իմ աչքից։— Մնաք բարով, վանքեր, անսասան գմբէթներ. մնաք բարով, դարերով պաշտված սրբութիւններ։ Մի այլ, աւելի բարձր, ամպամերձ գմբէթի կատարից շուտով ես հայեացքս կուղղեմ դէպի ձեզ. առ այժմ մնաք բարով...

X

Օրը երեկոյանում է. մենք հասնում ենք Երևան։ Կայարանի ընդարձակ սալայատակի վրա, այս ու այն տեղում, խումբ-խումբ կանգնած են բազմաթիւ զինւորներ,—նրանք այդ օրը հասել են Երևան,—խռնվում է գնացքը դիմաւորող խայտաճամուկ հասարակութիւն։ Ընկերներս շարվում են կայարանի սեղանների շուրջը ճաշելու, իսկ ես և Սարգսեանը վերցնում ենք կառք և շտապում քաղաք։ Օրվայ նորութիւններն իմանալու բուռն ցանկութիւնը յաղթում է մեր մէջ քաղցի զգացմունքը. մենք որոշում ենք ճաշի փոխարէն ընթրել քաղաքից յետ դառնալիս։

Երևանի կայարանը երկու վերստ, գուցէ նոյն իսկ աւելի, հեռու է քաղաքից։ Անտանելի փոշոտ ճանապարհով սլանում է կառքը ու թաղում մեզ փոշու ամպերի մէջ։ Երբ մենք հասնում ենք քաղաք՝ արդէն նման ենք ջրաղացպաններին. փոշու հաստ շերտը ծածկում է մեր շորերը, մեր մազերն ու մօրուքը, նոյն իսկ աչքերի թերթերունքը։ Աւելի լաւ դրութեան մէջ չեն և քաղաքի փողոցները. նրանք նոր քարվում ու սալայատակվում են. ամեն տեղ, գլխաւոր փողոցներում, թափթփված են քարակոյտեր, շինութեան նիւթեր, գործիքներ։ Երևանը շինվում ու զարդվում է. գուցէ նա լաւ կը լինի ապագայում, բայց այդ օրը նա մեզ վրա թողեց աւերակի տպաւորութիւն։

Մենք արձակեցինք կառքը և սկսեցինք շրջել ոտքով, ամեն րոպէ դիպցնելով ոտներս քարերի։—Ոչինչ, սա Մասիս բարձրանալու նախավարժութիւն է, մխիթարում էի ես Սարգսեանին, որ բարկանում էր երեւանցիների վրա և կծու յանդիմանութիւններ ուղղում նրանց հասցէին։ Ես մի քանի անգամ, թէև անցողակի կերպով, եղել էի Երևանում և նա, իբրև քաղաք, ինձ չէր հետաքրքրում, բայց Սարգսեանն առաջին անգամ էր մտնում Երևան և նա կամենում էր անպատճառ տեսնել նրա նշանաւոր տեղերը, շինութիւնները։ Ընկերոջս ցանկութիւնը գովելի էր, բայց դժուար իրագործելի այն պահին, երբ մութն արդէն ընկնում էր և ծածկում Երևանի թէ նշանաւոր և թէ աննշան վայրերը։ Մենք որոշեցինք օգուտ քաղել լուսնի լոյսից և տեսնել գոնէ հայոց մայր-եկեղեցին։ Հարց ու փորձով մենք գտանք վերջապէս այդ եկեղեցին և մտանք նրա ընդարձակ գաւիթը։ Եկեղեցին, իբրև շինութիւն, մեզ դուր չեկաւ. ճարտարապետական ոչ մի հետաքրքրութիւն նա չէ ներկայացնում. մենք մի անգամ պտըտվեցինք նրա շուրջը ու հեռացանք. բայց դրա փոխանակ երկար կանգ առանք Զանգուի բարձր ձորագլխին։ Ներքևում, ձորի խոր յատակում, ալիքները քարերին խփելով ու խըշշալով, արագութեամբ հոսում էր գետը։ Լուսինը տեղ-տեղ փայլեցնում էր նրա փրփրադէզ ջրերն և մեզ աւելի պարզ ցոյց տալիս նրանց թափանցիկ մաքրութիւնը։ Սաղարթախիտ ծառեր այս ու այն տեղում խումբ-խումբ կախել էին իրանց ճիւղերը գետի փրփուրի վրա։ Որոշ տրամադրութեան տակ երկար նայում էինք մենք հին Հրազդանին ու ականջ դնում նրա միանման խեղդված ձայնին և մեզ թւում էր, որ հին գետը խուլ կերպով հառաչում է իր խորունկ արգելարանում և կանչում է մեզ դէպի իր ափը... Թերևս յայտնելու իր բազմադարեան գանգատը...—«Հրազդան, գետակդ իմ հայրենի, Հրազդան, ջրիկդ իմ անուշիկ»... հառաչեցի և ես նահապետի խօսքերով, իբրև արձագանք գետի հառաչին, ու Սարգսեանի հետ միասին դուրս եկայ եկեղեցու գաւթից։

Մի ժամից յետոյ մենք նստած էինք «Մշակի» թղթակից Ա. Դօ-ի սենեակի հիւրընկալ յարկի տակ ու թէյ և միրգ առաջներիս՝ զրոյց էինք անում։ Ա. Դօ-ն մեզ մանրամասնաբար պատմեց բոլոր նորութիւնները Երևանում և հոգեպէս մխիթարեց մեզ։ Երևան և... վերջապէս առաջադիմութիւն։ Ուրախացիր, սիրտ, դարաւոր դիակը շարժվում է...

Ուշ գիշեր էր արդէն, երբ մենք շնորհակալութիւն յայտնեցինք Ա. Դօ-ին առաւելապէս նրա հաղորդած նորութիւնների համար և դուրս գալով նրա մօտից՝ գոհ սրտով վերադարձանք կայարան։

(Կը շարունակվի)

նում և կամ շատ պակաս համեմատելով օտար ապրանքներից առնվածի հետ։ Միայն Անգլիան է, որ թոյլ է տալիս ազատ կերպով մտնել իր երկիրը, որտեղից էլ որ գայ ապրանքը՝ թէ օտար տեղից և թէ իր սեփական գաղթականութիւնից։

Հետաքրքրական բաժին է ներկայացնում

IV ժողովրդի վիճակը.—Անգլիայում երկրագործական դասակարգին պատկանող մի գերդաստանի շաբաթական միջին եկամուտն է մօտ 20 շիլլինգ (9 ր. 50 կ.)։ Բանւորը շահում է շաբաթական 25 շիլլինգից մինչև 40 շիլլինգ, որի մօտ 1/3-ը նա ծախսում է ալիւր և միս գնելու իր ընտանիքի համար։—Բանւորի ապրուստը 1877-ից մինչև հիմա 30% էժանացել է։

Տեղեկագրի մէջ ի միջի այլոց դուրս է բերված, թէ ո՛ր երկրի ժողովուրդը ո՛րչափ ցորեն և ալիւր է գործածում։ Անգլիայում՝ մարդագլուխ գալիս է 350 անգ. ֆունտ., Ֆրանսիայում—473, Իտալիայում—283, Միացեալ-Նահանգներում—274, Գերմանիայում—200 և Ռուսաստանում 145։ Այն ժամանակ, երբ անգլիացին տարեկան միայն 61 ֆունտ հաճար է ուտում, ռուսը ուտում է 320 ֆ. և գերմանացին 325 ֆունտ։ Անգլիան և Միացեալ-Նահանգները 2 անգամ աւելի միս են ուտում, քան Գերմանիան, Ֆրանսիան և այլն։

Բանւորներին օրավարձ ամենից շատ վճարում են Միացեալ-Նահանգներում և Անգլիայում։

(Կը շարունակվի)

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ ԱՆՑՔԵՐԸ

V

Եզրակացնենք մեր տեսութիւնը Պարսկաստանի անցքերի մասին։

Շնորհիւ այն հանգամանքի, որ Պարսկաստանում տիրող կառավարութեան ձևը միահեծան-բռնապետական է, որ երկիրը չունի որ և է մնայուն, որոշ, տեական օրէնսդրութիւն, թէ քաղաքացիական և թէ քրէական, չունի որոշ, ուրոյն ուրոյն վարչական, դատաստանական և օրէնսդրական հաստատութիւններ, որ ամեն բանի մէջ տիրում է Շահի անձնական կամքը և այդ կամքից է կախված ամեն բան, որ Շահը ինքն իր առաջ միակ պատասխանատու է ճանաչում սադրազամին, որ մահմեդական հոգևորականութիւնը, ժողովրդի խորին ազդեցութեան պատճառով, անհագին ազդեցութիւն ունի նրա վրա և տէր է անհագին կալուածների. շնորհիւ այդ պատճառների սադրազամներից գրեթէ ոչ մէկը մինչև այսօր չէ կարողացել մինչև մահը շարունակել իր պաշտօնը և չենթարկվել կամ գլխատման, կամ աքսորի։ Ամեն մի պաշտօնեայ, հասնելով սադրազամութեան պաշտօնին, շատ լաւ գիտէ, որ նրան սպասում է ոչ միայն պաշտօնանկութիւն, այլ և աքսոր, մահ, որ լինելով այսօր Իրանի առաջին մարդը (չէխս էվվէլ Իրան)—այդպէս են կոչում, սովորաբար, մեծ վեզիրներին—նա վաղը կարող է լինել վերջին մարդը։ Լինելով անձամբ և բացարձակ պատասխանատու Շահի առաջ երկրի մէջ կատարվող բոլոր անցքերի, ամբողջ արտաքին և ներքին քաղաքականութեան համար, նա ստիպված է ամեն բան կենտրոնացնել իր ձեռքում, շրջապատել իրան այնպիսի անձերով, որոնց վրա ինքն կատարեալ վստահութիւն ունի և որոնք ստրկօրէն կը կատարեն իր հրամանները։ Որքան էլ սադրազամը ազնիւ, շիտակ և լաւ մարդ լինի, բնականաբար, այդպիսի պայմաններում, միշտ կը լինեն, կը ստեղծվեն նրա թշնամի կուսակցութիւններ. գոհացնել ամենքին չէ կարելի։ Գործերի վիճակը աւելի վատթարանում է, երբ սադրազամը օժտված չէ բարոյական յատկութիւններով. այդ ժամանակ տուժում է և ժողովուրդը։

Ներկայ սադրազամը, չը լինելով կրթված մարդ, հետևաբար, չունենալով բարոյական խիստ սկզբունքներ, ունենալով բազմաթիւ հակառակորդներ, ստիպված էր թոյլ տալ իր պաշտօնեաներին բազմաթիւ զեղծումներ գործել։ Խեղճութիւնը, աղքատութիւնը ժողովրդի մէջ տարածվելի էր, կեղեքումները՝ անտանելի։ Պարզ էր ամենքի համար, որ նրա օրերը հաշված են և երկար չէ կարող լինել նրա կառավարութիւնը։ Սակայն չարաչար սխալվում են նրանք, որոնք կարծում են, թէ նրա յաջորդ նոր սադրազամների օրով երկրի վիճակը կը փոխվի, երկիրը կը բարեկարգվի։ Ոչ, նոր սադրազամը ստիպված կը լինի նոյն շաւղով ընթանալ, որով ընթանում էր հինը. տարբերութիւնը այն կը լինի, որ նա, փոխանակ, գիտակ, ռուսասէր քաղաքականութեան հետևելու, կը հետևէ անգլիասէր քաղաքականութեան, բայց բուն երկրի, ժողովրդի համար նոր սադրազամը չէ կարող որ և է փոփոխութիւն, ամոքումն առաջ բերել նրա ցաւերի, վշտերի և խեղճ վիճակի մէջ, քանի որ ընդհանուր ռէժիմը կը մնայ նոյնը։

Պարսկաստանին փրկել կարող է միայն վերանորոգութիւնը լայն եւրոպական չափով, որոշ, մնայուն օրէնսդրութիւնը, որից զուրկ է. նաև ազգային ինքնաճանաչութեան գիտակցութիւնը։ Ներկայ ռէժիմով նա կարող է քաշ տալ միայն մի խղճուկ կեանք և վերջ ի վերջոյ, ի հարկէ, ստիպված կը լինի անհետանալ։ Վերանորոգութիւն և կրթութիւն—ահա միակ գրաւականը նրա փրկութեան և վերածնութեան։

Հ. Ա.

ԻՆՉ Է ԿԱՏԱՐՎՈՒՄ ՄԱԿԵԴՈՆԻԱՅՈՒՄ

Ով է մեղաւոր.—Ամիսներ առաջ, երբ բռնկվեց մակեդոնական ապստամբութիւնը, երբ ուժգին կերպով սկսվեց բուլղար յեղափոխականների գործունէութիւնը, ամեն կողմից լսվեցին բացականչութիւններ. —«խաղաղութիւն. պէտք է միջոցներ ձեռք առնել խաղաղութիւնը պաշտպանելու համար»։

Եւ պետութիւնները գտան այդ միջոցը. նրանք բարենորոգումների ծրագիր մշակեցին և սուլթան Համիդին էլ ընդունել տուին։ Սակայն որքան ապարդիւն, որքան խաբուսիկ էր այդ միջոցը։ Ճիշդ է, Եւրոպայի խաղաղութիւնը չը խանգարվեց, պատերազմ չը ծագեց, բայց դրա փոխարէն սկսվեց մի սոսկալի դրութիւն, որն արիւնաքամ արեց թշուառ մակեդոնացիներին։

Թիւրքիան իր ամբողջ զինուորական ուժով պատերազմի դուրս եկաւ իր հպատակների դէմ, ամիսների ընթացքում շարունակ հալածեց, բանտարկեց, աքսորեց, կոտորեց, մի բուռն ժողովրդի արեան մէջ խեղդեց, բայց Եւրոպան դեռ անվրդով կրկնում էր.—խաղաղութիւն է. status quo-ն պահպանվում է։

Դառն է իրողութիւնը և ահա այժմ այդ դառնութիւնը խոստովանում են նոյն իսկ այնպիսի լրագիրներ, որոնք սկզբում բոլորովին այլ դիրք էին բռնել։ Այդ լրագիրների շարքին է պատկանում և ռուսաց «Новое Время»-ն։ Նա խոստովանում է ռուս-աւստրիական բարենորոգումների ապարդիւնութիւնը և աշխատում է գտնել, թէ ո՛վ է մեղաւորը։ Նրա կարծիքով մի կողմից մակեդոնացի յեղափոխականներն իրանց գործունէութեամբ, միւս կողմից Թիւրք կառավարութեան անզօրութիւնը և մեծ պետութիւնների անտարբերութիւնը արգելք եղան բարի ցանկութիւններին, ուստի «Ռուսաստանը գոնէ այսուհետև պէտք է յոյսը իր սեփական ուժերի վրա դնէ Բալկանեան թերակղզու գործերում»...

Լաւ է, ի հարկէ, որ ռուս թերթը այդպիսի խորհրդածութիւններ է անում, որ աշխատում գտնել արիւնհեղութեան յանցաւորին։ Բայց ինչ օգուտ այդ ամենից, երբ դրութիւնը չէ փոխվում, երբ «մեղաւորն» անպատիժ կատարում է իր քաջագործութիւնները և «բարենորոգումներ» անուան կրող կատակերգութիւնը դեռ շարունակվում է։

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—Տուլուզի «La Dépêche» լրագիրը, որ Ժորէսի օրգանն է, մի հեռագիր է ստացել Անգլիայից, որի մէջ զանազան մանրամասնութիւններ են հաղորդվում այն արշաւանքի մասին, որ կազմակերպվում է դէպի Մարօկկօ՝ Ֆրանսիական գերիշխանութիւնը այդ երկրի վրա հաստատելու նպատակով։ Հեռագրի մէջ ասված է. «Երեք զօրաբաժիններ արդէն պատրաստ են ճանապարհ ընկնելու դէպի Ֆէզ։ Նրանցից մէկի հրամանատարը կը լինի գնդապետ Մարշան։ Երկու ծովային գնդեր ափ կիջնեն Տանժէրում։ «Dépêche» աւելացնում է, որ արշաւանքը սկսելու համար զօրքերն սպասում են միայն հրամանի և յարմար ժամանակի։

—Յունական պատրիարքը, որ ամեն բանում պաշտպան է հանդիսանում մակեդոնիայում յոյներին հակառակ բուլգարների և բուլղարների ապստամբութեան սկզբնապատճառ համարում է բուլղարական էկզարխատը, չէ վարանում այսուամենայնիւ օրհնել իր եկեղեցու յոյն զաւակներին միանալու Թիւրքերի հետ և պատերազմելու քրիստոնեաների դէմ։ Հաւանական է, որ յոյն կամաւոր զինւորները ամենևին չեն միանան Թիւրքերին։

—«Daily Telegraph» լրագրի Կ. Պօլսի թղթակիցը նկատում է, որ պատերազմը Թիւրքիայի և Բուլղարիայի մէջ աւելի հաւանական է դառնում։ Որովհետև Բուլղարիան պատերազմական դրութեան մէջ է դրել իր զօրքերից երեք դիվիզիա, ուստի Թիւրքերը որոշել են նրա խուժել Ռումէլիա արևելքից, հէնց որ բուլղարները կը սկսեն իրանց շարժումը։ Զինւորական գործին լաւ տեղեակ անձինք պնդում են, որ բուլղարները լաւ զինւորներ են և որ նրանք օժտված են տոկունութեան և համբերատարութեան նոյն յատկութիւններով, ինչ որ ունեն Թիւրքերը, բայց կարգապահութիւնը բուլղարական զօրքի մէջ շատ աւելի ուժեղ է, քան Թիւրքական զօրքի մէջ։ Ընդհակառակն, բուլղարական օֆիցէրները չունեն առանձին արժանաւորութիւններ. նրանք չափազանց նախանձոտ են և նրանց մէջ տիրում են անվերջ տարաձայնութիւններ և կռիւներ։ «Daily Mail» լրագրի Կ. Պօլսի թղթակիցը, խօսելով երկրի այժմեան դրութեան մասին Թիւրքական մայրաքաղաքում, ի միջի այլոց նկատում է. «Կասկած չը կայ, որ մենք գտնվում ենք քաղաքական լուրջ անցքերի նախընթաց օրը. ամենքը սպասում են, որ պատերազմը կը հրատարակվի այսօր—վաղը։ Թիւրքական բարձրագոյն զինւորական մասնաժողովը քննադատում է այժմ Ռումէլիան պաշտպանելու ծրագիրը արևելքից»։

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՌՈՒՍԱՑ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

16 սեպտեմբերի

ՍՕՖԻԱ։ Մինիստր-նախագահը ընդունեց Սօֆիայի մակեդոնական գաղութի պատգամաւորութեանը, որը հարցրեց նրանից, թէ բուլղարական կառավարութիւնը ինչպէս պէտք է վերաբերվի դէպի մակեդոնական հարցը։ Մինիստր-նախագահը պատասխանեց, թէ ոչ մի պետութիւն մակեդոնացիների և ադրիանապօլցիների շահերը այնպէս մօտ չէ ընդունել իր սրտին, ինչպէս այժմեան կառավարութիւնը։ Կառավարութիւնը միշտ հոգացել է Թիւրքիայի հետ բարեկամութիւն և բոլոր վիճելի հարցերը վերաբերմամբ հարազատ համերաշխութիւն պահպանելու մասին և նրա տեսակէտը չէ փոխվել։ Ադրիանօպօլի և Մակեդոնիայի իր եղբայրների շահերի վրա նա նայելու է իբրև իր սեփականի։ Բայց նա խաղի չի ենթարկէ Բուլղարիայի կենսական շահերը, որովհետև իւրաքանչիւր բուլղարական պետութեան համար Բուլղարիայի ապահովութեան շահերը աւելի բարձր պէտք է լինեն, քան թէ դէպի Թիւրքահպատակ եղբայրները տածած համակրանքները ու պարտականութիւնները։

ԼՕՆԴՕՆ։ Տօկիօի ռուսաց դեսպան կոմս Ռօզէնի այցելութիւնը Պօրտ Արտուր կատարվել է Պետերբուրգից ստացված հրամանով և նպատակ է ունեցել փոխարքայի հետ խորհրդակցել Ճապօնիայի առաջարկութիւնների վերաբերմամբ։ Կոմս Ռօզէնը հաւանականօրէն կը վերադառնայ սեպտեմբերի 21-ին, որից յետոյ, ինչպէս ենթադրում են, կը վերջանայ ռուս-ճապօնական բանակցութիւնը։

ՎԻԵՆՆԱ։ Թագաւոր Կայսրի ընդունելութեան ժամանակ, երկաթուղու արևմտեան կայարանում էրցհերցօգ Օտտօն կօրպուսի հրամանատարի պարտականութիւնները պէտք է կատարէ՝ կոմս Իկսկիւլի փոխարէն, որը Նորին Մեծութեան հետ կը լինի։

ՊՕՐՏ-ԱՐՏՈՒՐ։ Ճապօնական լրագիրները ցանկալի են համարում, որ ճապօնական դպրոցներում ռուսաց լեզու դասաւանդվի։ «Новый Край»-ը յիշելով Խաբարօվսկի չորրորդ համաժողովի փակումը, ասում է, որ հանքային ոչ մի հարստութիւն, փոխարքայութեան նահանգներում ոչ մի արդիւնագործական ձեռնարկութիւն չէ կարող տալ այն, ինչ որ կը տայ գաղթականութեան վերաբերեալ հարցի աջող լուծումը։ Ներքին և արտաքին քաղաքականութիւնը պահանջում են, որ սահմանամօտ նահանգները ազգաբնակութիւն ունենան։

ԲՈՒԴԱՊԵՇՏ։ Մինիստր նախագահ կոմս Կուէն հեռագրով հրաժարական տուեց։

Միւրցշտեգը պատրաստվում է ընդունելու միապետին և նրա բարձր հիւրերին։ Բարձր լեռների մէջ ընկած աւանը զարդարված է երկու կամարներով։ Տները հարուստ կերպով զարդարված են։ Միւրցշտեգի ափին գտնվող կայսերական որսորդական պալատում ամեն ինչ պատրաստ է Նորին Մեծութիւնների ընդունելութեան համար։ Որսորդական ամրոցի շրջակայքը և գլխաւոր փողոցը լուսաւորելու համար յատուկ լապտերներ են դրված։ Նորին Մեծութիւնները կը ժամանեն սեպտեմբերի 17-ին, երեկոյեան. յետոյ ամրոցում տեղի կունենայ ճաշկերոյթ և երեկոյեան թէյ կը խմեն։ Հինգշաբթի և ուրբաթ առաւօտեան վայրի այծեր որսալու կը գնան։ Շաբաթ առաւօտեան ենթադրվում է եղջերուների որսի գնալ, նախաճաշել և ճանապարհ ընկնել։

18 սեպտեմբերի

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ „Правительственный Вѣстникъ"-ում տպագրված է. «Թագաւոր Կայսրը սեպտեմբերի 17-ին ժամանեց Վիէննա։ Երկաթուղու կայարանում Նորին Մեծութեանը դիմաւորեցին Ֆրանց-Իօզէֆ կայսրը և էրցհերցօգները։ Կայարանից Նորին Մեծութիւնները կառքով գնացին Շէօնբրուննեան պալատը, որտեղ հանդիսաւոր նախաճաշ տեղի ունեցաւ։ Ճաշից յետոյ ժամը 2-ին և 35 րոպէին Նորին Մեծութիւնները աւստրիական կայսերական գնացքով ճանապարհ ընկան որսի դէպի Միւրցշտեգ, ուր հասան երեկոյեան ժամը 6-ին և 30 րոպէին»։

Կ. ՊՕԼԻՍ։ Այն տեղերում, որտեղ զօրքերը և բաշիբօզուկները անկարգութիւններ կատարեցին, հիմնվելու են զինւորական դատարաններ՝ յանցաւորներին քննելու և պատժելու համար։ Բ. Դուռը երէկ զանազան քաղաքէտներից լուրջ խորհուրդներ ստացաւ բռնութիւնները դադարեցնելու վերաբերմամբ, որովհետև այդ բռնութիւնները կատարվում են գլխաւորապէս ալբանական և 2-րդ կարգի ռեդիֆների ձեռքով։ Սադրազամը խորհուրդ է տվում արձակել նրանց, Հիլմի փաշան և Բ. Դուռը արդէն մի քանի անգամ առաջարկել են այդ միջոցը, բայց սուլթանը դանդաղում է։ Իրագործումը դժուար չէ. արձակված ռեդիֆներին կարելի է փոխարինել փոքր ասիական պահեստի ռեդիֆներով։

ԲԵՐԼԻՆ։ Պրոֆէսոր Ռուդոլֆ Ֆալբը, որը յայտնի էր եղանակի մասին արած իր գուշակութիւններով, վախճանվեց սեպտեմբերի 16-ին Շօնէբերգում—Բերլինի մօտ։

ԿՕՊԷՆՀԱԳԷՆ։ Հանդիսաւոր կերպով բացվեց անմիջական հաղորդակցութիւն Տրէլլեբորգի և Վարնեմիւնդէի միջև, որը ամենակարճ և ուղղակի հաղորդակցութիւնն է Բեռլինի և Կօպէնհագէնի միջև։

ՊԱՐԻԶ։ Ֆրանսիական ռեզիդենտը Տունիսում ուզում է թողնել իր պաշտօնը, որովհետև հաւանութիւն չէ տալիս կառավարութեան հրամանով Տունիսի կրօնական միաբանութիւնների փակվելուն։ Նրա կարծիքով Ֆրանսիական կառավարութիւնը իր գերակշռող ազդեցութեամբ Տունիսում պարտական է կրօնական միաբանութիւններին։

ԲՈՒԴԱՊԵՇՏ։ Սեպտեմբերի 16-ի նիստի ձայնարկութեան հետևանքը, որով կառավարութիւնը մնաց փոքրամասնութեամբ, ուժեղ տպաւորութիւն թողեց. ինչպէս ամեն ինչ տեղի ունեցաւ այն ձևական առաջարկութիւնից, որի մէջ Ֆրանց Կոշուտը խնդրել էր նիստ նշանակել կոմս Կուէնի բացատրութիւնները լսելու համար։ Դիմադիր կուսակցութեան մի մասը և դիմադիր բոլոր ֆրակցիաները ձայն տուին Կոշուտի կուսակցութեան հետ միասին, որի հետևանքն այն եղաւ, որ մեծամասնութիւնը Կոշուտի առաջարկութեան կողմն անցաւ։ Սեպտեմբերի 17-ին պատգամաւորների ժողովում կոմս Հեդերվարին յայտնեց, թէ երեկվայ ձայնարկութեան պատճառով նա հրաժարական է տուել և խնդրեց ժողովից նիստը յետաձգել մինչև նոր կառավարութեան կազմվելը. այդ խօսքերից յետոյ մինիստր-նախագահը վեր կացաւ տեղից և մինիստրների հետ միասին հեռացաւ նիստի դահլիճից։

ԱՆՏՎԵՐՊԵՆ։ Բացվեց համաժողով միջազգային օրէնքի մասին։

ՍՕՖԻԱ։ Մինիստրների խորհուրդը սեպտեմբերի 16-ից սկսած մշակում է հրահանգներ Նաչեվիչի գործունէութեան վերաբերմամբ Կ. Պօլսում։ Մինիստր-նախագահը զանգատվեց Թիւրքական գործակալին, թէ Թիւրքիան շարունակում է մեծացնել իր զօրքերի թիւը սահմանագլխում։ Գործակալը յայտնեց, թէ դադարեցրված է զօրքերի շարժումը Մօնաստիրի վիլայէթից դէպի Ադրիանօպօլի վիլայէթը։

ԲՈՒԴԱՊԵՇՏ։ Պատգամաւորների ժողով. Նախագահ կոմս Ապպօնին յայտնում է, թէ մինիստրութեան հրաժարականը չէ կարող նիստը փակելու հիմք ծառայել։ Կուսակցութիւնների բոլոր պարագլուխները յայտնում են իրանց կարծիքները։ Ֆօն Կէրբերի յայտարարութեանը Կուբինեք պատասխանում է, որ ազատամիտ կուսակցութիւնը չի պաշտպանի կաբինետը, եթէ վերջինս լիազօրութիւններ չը ստանայ պատշաճաւոր կերպով փոփոխելու Կէրբերի յայտարարութիւնները, որոնք խախտում են Ունգարիայի իրաւունքները։

ՆԻՒՐՆԲԵՐԳ։ Սեպտեմբերի 16-ին Թագաւոր Կայսրը մեկնելիս ընդունեց իր անվան գնդի պատգամաւորութեանը։

ՎԻԷՆՆԱ։ Թագաւոր Կայզրը ժամանեց մեծ շքախմբով, որի մէջ է գտնվում կոմս Լամսդորֆը։ Երկաթուղու գեղեցիկ զարդարված կայարանում Նորին Մեծութեանը դիմաւորեցին՝ Կայզրը, էրցհերցօգները, ռուսաց դեսպանութեան անդամները, բարօն Էրդալը, քաղաքի կօմենդանտը և Վիէննայի ու Բուդապեշտի ռուսաց հիւպատոսները։ Կայարանում գտնվում էր պատուաւոր պահակախումբ դրօշակով և երաժշտութեամբ, էրցհէրցոգ Օտտօնի առաջնորդութեամբ, Գնացքը հասնելուն պէս լսվեց ռուսական հիմնը։ Կայզրների հանդիպումը շատ սրտագին էր։ Աւստրիական կայսրը իր ռուսական կեկսհօլմեան գնդի նշանազգեստով էր։ Երկու միապետները սեղմեցին իրար ձեռք, երկու անգամ համբուրվեցին և անցան պատուաւոր պահակախմբի առաջով, որից յետոյ տեղի ունեցաւ էրցհէրցօգներին ներկայացնելը։ Շքախմբերի և միւս պալատական անձերին ներկայացնելուց յետոյ միապետները ուղեւորվեցին դէպի Շէօնբրուն՝ թնդանօթաձգութեան ուղեկցութեամբ։ Ամբողջ ճանապարհին շարքով կանգնած էին զօրքերը։ Ժողովուրդը անհագին բազմութիւնը ընդունեց կայսրին եռանդուն Մեծ Հերրին բուռն ցոյցերով։ Մի քանի տեղերում յաղթական հիանալի կամարներ են շինված։ Շէօնբրուննեան պալատը հասնելուց յետոյ տեղի ունեցաւ թընդանօթաձգութիւն։ Շէօնբրուննեան պալատում Թագաւոր Կայզրին դիմաւորեցին բարձրաստիճան պաշտօնեաները, էրցհէրցօգները, կոմս Գոլուխովսկին, Կէօրբէրը, Ֆեյեան մինիստրները, գլխաւոր շտաբի ղեկավար Բէկերը և զօրքերի գլխաւոր տեսուչը։ Եղանակը հիանալի է։

ՄԻՒՐՑՇՏԵՏ։ Թագաւոր Կայզրը, աւստրիական կայսրը և էրցհէրցոգ Ֆրանց Ֆէրդինանդը որսի հրաւիրված անձերի և շքախմբի հետ երեկոյեան ժամանեցին այստեղ։ Ժողովուրդը ցնծագին կերպով ողջունում էր նրանց։

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչներ՝ ԹԱԳՈՒՀԻ ՏԻԳՐԱՆԵԱՆ
ԽԱՉԱՏ ՄԵԼԻՔ-ԱՂԱՄԱԼԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՄԻ ՓՈՐՁՎԱԾ ՀԱՇՈՒԱՊԱՀ

Ամենաձեռնտու պայմաններով ցանկանում է հաշուապահի պաշտօն ստանձնել՝ կէսօրից յետոյ զբաղվելու պայմանով։ Նոյնը ընդունում է ամեն տեսակ գրաւոր զբաղմունքներ։

Հասցէն խնդրեմ թողնել «CORBOZ» կալբասնի մագազինում, Երեւանեան հրապարակի վրա։ 3—3

8-ՐԴ ԴԱՍԱՏԱՆ ՄԻ ԱՇԱԿԵՐՏՈՒՀԻ

պատրաստում է միջնակարգ դպրոցների համար աշակերտներ։ Վերցնում է և հայերէնի դասեր։ Կարող է և ապրել ընտանիքում։

Դիմել՝ Զիգրաշէն եկեղեցու գաւթում, օր. ՍԱՂԱԹԷԼԵԱՆԻՆ։ 3—3

Մերվի աղօթատան համար հարկաւոր է իր գործին հմուտ

Մի Երիտասարդ Տիրացու

Պայմանների համար դիմել Մերվ. Ալէքսանդր քահ. Պօղօվեանին կամ՝ երէցփոխ—Աւագ Թորոսեանին։ 2—3

Բ Ժ Շ Կ Ա Պ Ե Տ

ՎԱՀԱՆ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Վերադարձել է հանքային ջրերից և վերսկսել է հիւանդների ընդունելութիւնը։ Գանօվսկայա փող, № 20, տ. Թամամշեվի (Гановск. ул., д. Тамамшева, № 26).

Առաւօտեան 9—10½ ժամը
Երեկոյեան 5— 7 ժ.

ՀԱՅՈՑ ԵԿԵՂԵՑՈՒ
ՀԱՄԱՌՕՏ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ԴԱՍԱԳԻՐՔ

յարմարեցրած պետական միջնակարգ դպրոցների դասընթացին։

Աշխ. Յովհաննէս աւագ քահ. Մարտիրոսեանի։

Վաճառվում է «Կենտրոնական» և «Գուտտենբերգ» գրավաճառանոցներում և հեղինակի մօտ, Բեհբուդեան փողոց № 50։ 3—3

Վաճառվում է նոր բացված

Ս. Ե. ՂԱԶԱՐԵԱՆԻ ԳՐԱՎԱՃԱՌԱՆՈՑՆ

ընդունում և վաճառում է ամեն տեսակ հայերէն գրքեր և հրատարակութիւններ։ Հասցէն՝ Владикавказъ. Книжный магазинъ С. I. Казарова. 3—10

ԺԸՆԵՎՈՒՄ ԵՒ ՊԱՐԻԶՈՒՄ ուսած մի երիտասարդ պատրաստ է վերցնելու

ՖՐԱՆՍԵՐԷՆԻ ՀԱՅԵՐԷՆԻ և ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ

ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ԴԱՍԵՐ

Ցանկալի է առնում նոյնպէս բարձրագոյն կրթութեան համար պատրաստուող մեկնող երիտասարդներին քիչ ժամանակվայ ընթացքում ֆրանսերէնի հետ ծանօթացնել այնքան, որ նրանք կարող լինեն առանց դժուարութեան հետեւելու դասընթացքներին։

Դիմել՝ Բէբուտօվսկայա փողոց, № 4, Բիշմիշեանի տունը։ 3—10

Շուտով լոյս կը տեսնեն շքեղ և գունաւոր հրատարակութեամբ

ԿԱՐԱՊԵՏ ԱՓԻՆԵԱՆԻ

„ՏԻՐԱԿ“
ՊԱՏԻ ԵՒ ԾՈՑԻ
1904 Թ.
ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ
ՕՐԱՑՈՅՑՆԵՐԸ

Հարստացրած վիճակագրական, պատմական, կենսագրական հարուստ յաւելուածներով։

Դիմել՝ Александрополь, типографія Апинянца, Карапету Апинянцъ. 2—2

Կ. ԿԷՕՆՃԵԱՆ

Շարունակում է հիւանդների ընդունելութիւնը։ Բժշկում և լցնում է հիւանդ ատամներ, շինում է՝ անգամահատված ծնօտների պրօթեզներ (резекціонные протезы), արուեստական ատամներ, քիթ և քիմք։

Ընդունում է առաւօտեան 9—2 ժ.
երեկոյեան 5—8 ժ.

Հասցէն՝ Երեւանեան հրապարակ, տ. Զուբալօվի, Эриванская пл. д. № 2, надъ аптек. магаз. Кавк. Тов.

(Հ. տ. Կ.) 7—20

Լոյս տեսաւ

Մ. Գ Օ Ր Կ Ի Յ

„ՄԱԿԱՐ ՉՈՒԴՐԱ“

Թարգմ. Սիմ. Բաբեան
ԳԻՆՆ է 10 ԿՈՊ.

Դիմել հրատարակչին՝ Армянскъ (Таврич. губ.), Ивану Давидову և պ. Գաբրիելեանին՝ Тифлисъ, Книжный магазинъ „Гуттенбергъ.“ 2—5

Մի Հին Ուսուցիչ

փնտրում է ուսուցչի պաշտօն Թաւրիզի կամ Պարսկաստանի հայոց որ և է դպրոցում։

Դիմել՝ Իգդիր, Ա. Սուքիասեանին։

(Ե. Հ. Հ.) 3—6

Լոյս տեսան և ծախվում են «ԱՐՇԱԼՈՅՍ» գրավաճառանոցում հետեւեալ գրքերը.

I) «Աւ. Իսահակեանի բանաստեղծութիւնները»։ Գինն է 1 ր.

II) Եր. Տէր-Յովհաննէսեանի «Մեր ատամները և նրանց պահպանութիւնը»։ Գինն է 25 կ.

III) Դիւ. դը-Մօպասանի «Պեպեցկուհու խոստովանութիւնը և հանգուցեալի գաղտնիքը»։

Թարգմ. ռուս. Եր. Տէր-Յովհաննիսեանի։

Դիմել՝ Баку, Красноводская улица, домъ Амирова. 4—5

Ֆրանսերէն դասեր

Տալիս է մի հայ օրիորդ, վերջացրած Ժընեվի համալսարանը։

Դիմել՝ Вельяминовская ул. № 19. 5—15

Ս. ՊԱՏԱՐԱԳԻ ԵՐԳԵՑՈՂՈՒԹԻՒՆ

Յարմարեցրած նորուսների համար
(Բաղեփոխված)
ԳԻՆԸ 20 Կ.

ՈՒՂԵՑՈՅՑ ՏԱՐՐԱԿԱՆ ՁԱՅՆԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Յարմարեցրած խմբապետների համար
(Վեց դաս)
ԳԻՆԸ 40 ԿՈՊ.

Դիմել՝ Армавиръ (Куб. обл.) Регенту С. Шаанянцу. 4—5

Թիֆլիսի Կենտրոնական Գրավաճառանոցում

վաճառվում են հայերէն հետեւեալ նոր գրքերը՝

ԱԴՈՆՑ Ն., Բանբեր գրականութեան և արուեստի, պատկերազարդ, մեծադիր 256 երես, ընտիր թղթի վրա, ա. գիրք, Պետերբուրգ, 1903 թ. գ. 2 ր. 50 կ. Բաժանորդագինն է 2 հատ. 4 ր.

ԱՐԾՐՈՒՆԻ Վ., բժշկ., Աղջիկ (Առողջապահական և բարոյագիտական էտիւդ) պատկերներով, Թիֆլիս, 1903 թ. գ. 60 կ.

ԴՈՒՐԲԱԽԵԱՆ Յ., Ծանօթ պատկերներ (երէցփոխների, եկեղեցու ազատաւորների կեանքից), Պետերբուրգ, 1903 թ. գ. 75 կ.

ՍԱՐԴԱՐԵԱՆ-ԱՐԵՒՇԱՏԵԱՆ Ա., Երազ կամ Օսկան Պետրովիչն Եդեմում, Ֆէյերիա 1 գործողութեամբ, Թիֆլիս, 1903 թ. գ. 20 կ.

Նոյն տեղը վաճառվում են բոլոր ուսումնարանների համար դասագրքեր։

Դիմել Тифлисъ, въ Центральную книжную торговлю. (ո. կ. հ.) 1—5

Տ Պ Ա Գ Ր Վ Ո Ւ Մ Ե Ն
Ե. Թ Ո Փ Չ Ե Ա Ն Ի

Խմբագրած

„ԼՈՅՍ“

ՍԵՂԱՆԻ (1 ր.), ՊԱՏԻ (50 կոպ.) և ԳՐՊԱՆԻ (20 կոպ.) ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ

ՕՐԱՑՈՅՑՆԵՐԸ 1904 Թ.

Վիճակագրակ., գրականակ., գիտական եւ գեղարուեստ. հարուստ յաւելուածներով։

Աշխատակիցներն են՝ Ահարոնեան Ա., Առաքելեան Հ., բժ. Արծրունի Վ., Ա—Դօ, Բաշինջաղեան Գ., բժ. Բուդաղեան Ա., Թումանեան Յով., Իսահակեան Աւ., Լէօ, Ծատուրեան Ա., ատամնաբոյժ Կաճկաճեան Ն., Ղազարեան Գ., Մալխասեան Ստ., Մանուէլեան Լ., ատամնաբոյժ Մակարեան Պ., Մեծատուրեան Գ., Յովհաննիսեան Յով., Նիկողոսեան Ն. քահ., Շիրվանզադէ, Զօրանեան Ա., Պօշեան Պ., Ջամբազեան Զ., Սերովբեան Բ., Տէր-Մինասեան Արշ. քահ., Տէր-Միրաքեան Յովհ., բժ. Օհանեան Բր., Փափազեան Վրթ., դօկտ. Փաշայեան Կ., բժ. Քալանթարեան Լ., Ֆրանգեան Ե. և ուրիշները։

«ԼՈՅՍ»-ն իր շքեղ արտաքինով (բազմաթիւ պատկերներ) և բազմակողմանի բովանդակութեամբ լինելու է ամեն մի ընթերցողի խորհրդատու ընկերը, ամեն մի ընտանիքի սեղանի զարդը։

Այժմեանից գումարով փողներին ձեռնտու զիջումն կը լինի։

Սեղանի օրացոյցում կը տպագրվեն նաև յայտարարութիւններ բոլոր լեզուներով. վճարը երեսը—(6×4=24 քառ. վերշօկ)—25 ր., ½ եր.—15 ր., ¼ եր.—8 ր., ⅛—5 ր.։

Դիմել՝ Тифлисъ. Троицкая 11. Е. Топчяну. Արտասահմանից՝ Tiflis. Troizkaia 11. E. Toptschian. Թիֆլիսում յայտարարութիւններ ընդունվում են նաև «Գուտտենբերգ» գրավաճառանոցում (Дворц. ул.), „Гаванна“ (Головинскій пр. 3) և „Прогрессъ“—(Головин. пр. подъ Собраніемъ)—ծխախոտավաճառանոցներում։ 7—10

Լ Ո Յ Ս Տ Ե Ս Ա Ւ

2-րդ տպագրութեամբ
Կ. ԿՈՒՍԻԿԵԱՆՑԻ և ԼԵՒՈՆ ՍԱՐԳՍԵԱՆՑԻ

կ ա զ մ ա ծ

Մ Ա Յ Ր Ե Ն Ի Խ Օ Ս Ք

Ընթերցանութեան ձեռնարկ 3-րդ և 4-րդ տարիների համառօտ հայերէն-ռուսերէն բառգրքով։
Գ Ի Ն Ն Է 70 Կ Օ Պ.

Դիմել. Թիֆլիս՝ «Մուրճի» խմբագրատուն կամ «Գուտտենբէրգ» և «Կենտրոնական» գրավաճառանոցներին։ 8—10

Զ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆՑԻ ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԳՐԱՎԱՃԱՌԱՆՈՑԻ

հրատարակութեամբ լոյս են տեսել և վաճառվում են՝

ԾԵՐԵՆՑԻ—«Երկունք» 9-րդ դարու։ Գինն է	. . . 1 ր. — կ.
» «Թէոդորոս Ռշտունի»	»	. . . 1 ր. — կ.
» «Թորոս Լեւոնի»	»	. . . — ր. 50 կ.
«Կաթողիկոսութիւն և Երեւան»	»	. . . — ր. 15 կ.

2—3

SELIAN HOWARD Co.

№ 5, bhatham Row. Boston Mass. U. S. A.

Պատիւ ունինք ծանուցանել ռուսահայ հասարակութեան և այլոց, թէ տարիներէ ի վեր Աւետիս Գ. Սէլեան և ընկ. անուամբ շարունակված վաճառականական և յանձնարարական տունն՝ Բօստոնի պատուաւոր ընտանիքի մը անդամներէն փորձառու և բարձր նկարագրի տէր Ար. Ջօրջ Հ. Հավրդի ընկերակցութեամբ վերակազմված է և պիտի շարունակվի ներկայ անունով։ Ընկերութիւնս որոշած լինելով իր վաճառականական յարաբերութիւնները ընդարձակել ի Ռուսաստան եւ, հարկ համարած է այս յայտարարութիւնը դնել «Մշակում», որոնք որ մշակել կուզեն գործի յարաբերութիւն Ամերիկայի հետ՝ կրնան դիմել մեզ, պատրաստ ենք մանրամասն տեղեկութիւններ հաղորդել ո և է պահանջված ապրանքի վրա և հաղորդել մեր պայմանները։ Տեղի հեռաւորութիւնը ի նկատի ունենալով՝ հաստատած ենք դրամատանական յարաբերութիւններ և դիւրութիւններ։ Աւելորդ չի լինի յիշել, թէ հետեւեալ ապրանքներ և շատ մը այլք կրնան շահաւոր կերպով արտածվել հոս. բ ո ւ ր դ, մ ո ր թ ք, մ ո ւ շ տ ա կ ք, ո չ խ ա ր ի ա ղ ի ք, ը ն կ ո ւ զ ե ղ է ն ք, ա ր հ ե ս տ ա ն գ ո ր գ ե ր և այլն և այլն. Ներածվին՝ կ օ շ ի կ ք, տ ո ւ ր ճ, ե ր կ ր ա գ ո ր ծ ա կ ա ն և այլ մ ե ք ե ն ա յ ք, ե ր կ ա թ ե ղ է ն ի ր ե ր և այլն և այլն։

ԲՕՍՏՕՆ ԱՄԵՐԻԿԱ.

ՍԷԼԵԱՆ—ՀԱՎՐՏ ԸՆԿ.
2—10

ՀԱՇՈՒԱՊԱՀՈՒԹԵԱՆ ԿՈՒՐՍԵՐ

Թիֆլիս, Միքայէլեան փողոց, № 161.

Պարապմունքները կը սկսվեն սեպտեմբերի 10-ին։ Դասընթացը կիսամեայ է։ Մանկավարժական կազմը—լաւագոյն մասնագէտներից։ Կուրսերին կից կան առեւտրական մուզէյում, գրադարան և բիւրօ. ընդունվում են երկու սեռի անձինք։ Ծրագիրը—Ս. Պետերբուրգի կուրսերի նման։ Դասախօսութիւններ ապրանքագիտութիւնից, առեւտրական աշխարհագրութիւնից, հաշուագիտութեան զանազան ճիւղերից—բանկային, երկաթուղային, պետական, խմիչքեղէնի արքունի վաճառման, գործարանային և այլն։ Խնդիրներ ընդունվում են մինչև սեպտեմբերի 10-ը կուրսերի դիւանատանը։ Միքայէլեան փողոց, № 161, առաւօտեան ժամի 9-ից մինչև ժամի 1-ը և երեկոյեան 5—8-ը։

Հիմնադիր Ի. Բրօն Ֆօն Բրէննէր։

Ե. Հ. Կ. 12—15

Дозволено Цензурою. Тифлисъ, 18 Сентября 1903 г.

Электропечатня Груз. Изд. Т—ва, В. Ванкская ул.